

การพัฒนาแนวทางปฏิบัติด้านจริยธรรมพื้นฐานสำหรับสื่อมวลชน ในกิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์

A Development Project Of Ethical Practices Guideline On Broadcast Media.

วันที่รับบทความ : 04/05/2561

วันที่แก้ไขบทความ : 25/09/2018

วันที่ตอบรับ : 27/09/2018

นิษฐา ทรุ่นเกษม*

Nitta Roonkaseam*

ปรียา สมพีช**

Preeya Sompuech**

สิริมณฑา พึ่งสังวาลย์***

Sirimon Puengsangwal***

นิสรารัตน์ วิลลิลุก****

Nisararat Wilailuk****

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแนวทางปฏิบัติด้านจริยธรรมพื้นฐาน
ในรายการข่าวสำหรับสื่อมวลชนในกิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์ โดยมีตัวแทนจาก
สถาบันการศึกษา องค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน/สื่อท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพด้านการโฆษณา

*นศ.ด. (นิเทศศาสตร์) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2549) ปัจจุบันเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชานิเทศศาสตร์
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

*Ph.D. (Communication Arts) Chulalongkorn University (2006). Currently a Assistant Professor at
Communication Arts Program, Faculty of Management Science, Phranakhon Rajabhat University.

**ค.ด. (เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2556). ปัจจุบันเป็นอาจารย์สาขาวิชา
นิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

**Ph.D. (Educational Technology and Communications) Chulalongkorn University (2013). Currently
a Lecturer at Communication Arts Faculty of Management Science, Phranakhon Rajabhat University.

***ศ.ม. (สื่อสารประยุกต์) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2554). ปัจจุบันเป็นอาจารย์สาขาวิชา
นิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

***M.A. (Language and Communication) National Institute of Development Administration, (2011).
Currently a Lecturer at Communication Arts Faculty of Management Science, Phranakhon Rajabhat University.

*****ศ.ม. (การสื่อสารมวลชน) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2555). ปัจจุบันเป็นอาจารย์สาขาวิชานิเทศศาสตร์
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

****M.A. (Communication Arts) Chulalongkorn University (2012). Currently a Lecturer at Communication
Arts Program, Faculty of Management Science, Phranakhon Rajabhat University

การประชาสัมพันธ์ และการตลาด และองค์กรภาคประชาสังคมขับเคลื่อนและดำเนินการ
รณรงค์สาธารณะร่วมเป็นผู้ให้ข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่
การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ การสนทนากลุ่ม และการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ

คณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะออกมาเป็นข้อควรทำและ
ข้อไม่ควรทำในรายการข่าว ประเด็นสำคัญ คือ การเน้นให้สื่อมวลชนในกิจการกระจายเสียง
และกิจการโทรทัศน์นำเสนอข่าวด้วยข้อมูลที่ถูกต้องโดยตรวจสอบและกลั่นกรองอย่าง
รอบคอบก่อนเผยแพร่สู่สาธารณะชน นำเสนอข่าวด้วยความเป็นธรรม โดยวางตนเป็นกลาง
ต่อทุกกรณี คำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน โดยให้เกิดสิทธิแหล่งข่าวเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
ระมัดระวังการนำเสนอภาพและเสียงที่ไม่เหมาะสม และให้ความสำคัญกับการนำเสนอข่าว
เพื่อคนพิการตลอดจนข่าวท้องถิ่น

คำสำคัญ: จริยธรรมสื่อ กิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์

Abstract

This research has as its objectives to develop an ethical practice guideline in news programs for mass media. The representatives from educational institutions, mass media organizations / local media, advertising professional, public relations, and marketing and civil society organizations comprised the research team and data collectors. The research tools included informal interviews, focus group, observation and the workshop.

The research team conducted a synthesis of opinions and suggestions on dos and don'ts on news programs for broadcasting media. The ethical practice guideline such as the media must present the news with accurate information by carefully screening and scrutinizing before publishing to the public. The news is fair by placing it neutrally in all cases. Considering the principle of human rights. By honoring the news source. Respect human dignity Be careful of inappropriate audio and video presentations. The news program should offer news coverage for people with disabilities as well as local news.

Keywords: Media Ethic, Broadcast Media

บทนำ

การหลอมรวมสื่อ (Media Convergence) เกิดขึ้นจากความก้าวหน้าของเครือข่ายคอมพิวเตอร์และการสื่อสารโทรคมนาคม ทำให้เกิดสังคมสารสนเทศ (Information Society) เกิดการผสมผสานกลมกลืนหรือการหลอมรวมกันของสื่อต่าง ๆ โดยหลอมรวมเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีอินเทอร์เน็ต เทคโนโลยีสื่อสารมวลชน ทั้งโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ฯลฯ เข้าด้วยกันกลายเป็นสื่อใหม่ (New Media) โดยไม่มีข้อจำกัดของเวลาและระยะทาง และผู้ใช้สามารถมีปฏิสัมพันธ์กับเนื้อหา สามารถกำหนดเนื้อหา รูปแบบการใช้ประโยชน์ด้วยตนเอง ทำให้สื่ออินเทอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์ได้รับความนิยมใช้เป็นช่องทางในการบริโภคข่าวสารของคนในสังคมมากขึ้น จึงทำให้สื่อมวลชนต้องมีการปรับตัวเองเข้าสู่ยุคของการหลอมรวมของสื่อ (Media Convergence) ไปด้วย (Chudrakul, 2014)

ในยุคที่เทคโนโลยีการสื่อสารมีความก้าวหน้าและเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ภูมิศาสตร์สื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง มีการหลอมรวมสื่อ ประกอบกับการเกิดขึ้นของดิจิทัลทีวีในช่วงปลายปี พ.ศ. 2556 ทำให้เกิดการแข่งขันในกิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์อย่างรุนแรงมากยิ่งขึ้น สื่อมวลชนต่างพยายามที่จะทำหน้าที่ด้วยความรวดเร็ว จับใจ เพื่อช่วงชิงการเป็นผู้นำในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร ทว่าความพยายามช่วงชิงผู้รับสารด้วยความรวดเร็วดังกล่าวส่งผลต่อความเคลือบแคลงในการแสดงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสื่อมวลชนที่เน้นการแข่งขันเชิงธุรกิจโดยละเอียดจริยธรรมในวิชาชีพ

ในยุคสื่อหลอมรวมที่ข่าวสารเผยแพร่พร้อมกันหลายสื่ออย่างรวดเร็ว นั้น มีประเด็นด้านจริยธรรมที่กระทบต่อผู้บริโภคสื่อและความสงบสุขของสังคม ตัวอย่างเช่น การนำภาพของผู้อื่นมาใช้ และ/หรือ ตัดต่อ การแบ่งปันเรื่องที่หมิ่น ละเมิด การโพสต์เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง ลามกอนาจาร นอกจากนั้นแล้วยังมีเรื่องของการใช้สื่อออนไลน์ในลักษณะของการใช้ “สื่อบุคคล” มากกว่า “สื่อสังคม” ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะ หมายถึง การใช้โดยไม่ให้เกิดริหรือเคารพต่อชุมชนออนไลน์ด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเผยแพร่ซ้ำภาพข่าวที่มีลิขสิทธิ์ผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ หรือการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของผู้ที่ตกเป็นข่าวด้วยการปล่อยคลิปวิดีโอที่เปิดเผยใบหน้าของผู้ที่ตกเป็นข่าว (Suwanpong, 2014)

ดังนั้น หากองค์กรสื่อมวลชนคำนึงถึงผลประโยชน์ทางธุรกิจหรือผลประโยชน์อื่นๆ มากเกินไป การคำนึงถึงจริยธรรมและจรรยาบรรณในการประกอบวิชาชีพจะถูกลดความสำคัญลง ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเหนี่ยวรั้งไม่ให้งานของสื่อมวลชนจมดิ่งหรือตกต่ำลงไปตามแรงกดดันหรือเงื่อนไขทางสังคมที่เข้ามาบีบบังคับ จึงเกิดกลไกขึ้นมาควบคุม

ปกป้อง และกำกับดูแลการทำงานของสื่อมวลชนในลักษณะต่าง ๆ ทั้งกลไกภายนอก และกลไกภายใน โดยเฉพาะการควบคุมด้วยจริยธรรมและจรรยาบรรณ (Suerroj, 2011)

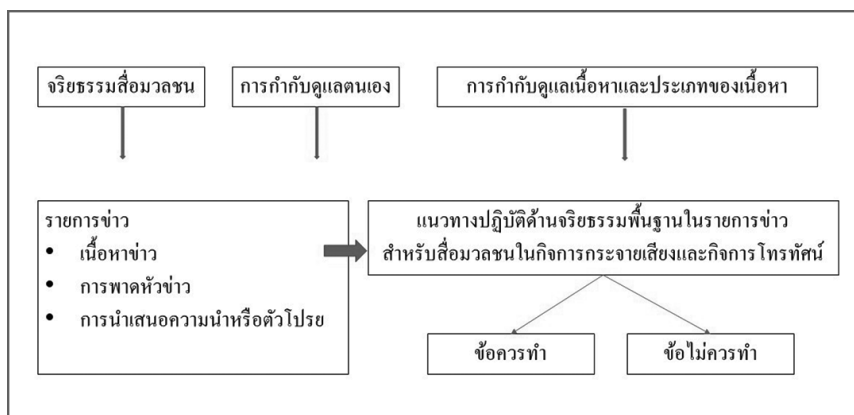
“การพัฒนาแนวทางปฏิบัติด้านจริยธรรมพื้นฐานสำหรับสื่อมวลชนในกิจการกระจายเสียง และโทรทัศน์” เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทยและสอดคล้องกับภูมิศาสตร์สื่อ ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว อีกทั้งเป็นมาตรฐานทางจริยธรรมของการประกอบอาชีพ ทั้งที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของสื่อมวลชน และคำนึงถึงการคุ้มครองการได้รับข้อมูล ข่าวสารสาธารณะของประชาชน โดยเน้นกระบวนการระดมความคิดเห็นแบบมีส่วนร่วม จากภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนาแนวทางปฏิบัติด้านจริยธรรมพื้นฐานในรายการข่าวสำหรับสื่อมวลชน ในกิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์

กรอบแนวคิด

คณะผู้วิจัยประยุกต์ใช้แนวคิดที่ได้บทพจนมาเพื่อเป็นกรอบในการวิจัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จริยธรรมและจรรยาบรรณสื่อมวลชน

จริยธรรมและจรรยาบรรณเป็นสิ่งสำคัญสำหรับสื่อมวลชน เนื่องจากเป็นแนวทางปฏิบัติให้สื่อมวลชนรับผิดชอบในหน้าที่ของตน ตลอดจนเพื่อรักษาไว้ซึ่งเกียรติยศและศักดิ์ศรี เพื่อประโยชน์แห่งสังคมและประชาชน ผู้บริโภคสื่อ และความสงบสุขของสังคม

มานะ ตีรยาภิวัฒน์ (Treelayapewat, 2014) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของจริยธรรมต่อการสื่อสารมวลชนในกิจกรรมการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “จริยธรรมนักสื่อสารมวลชนรุ่นใหม่” จัดโดย สำนักงาน กสทช. ร่วมกับสาขาวิชานิติศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2557 ไว้ดังนี้ว่า จริยธรรมมีความสำคัญต่อนักสื่อสารมวลชนรุ่นใหม่ เนื่องจาก

1. จะเป็นหลักประกันความประพฤติปฏิบัติของสื่อมวลชนให้ถูกต้องด้วยศีลธรรม มีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น
2. จะเป็นเกราะของเสรีภาพของสื่อมวลชน หากสื่อมวลชนมีจริยธรรมก็จะได้รับการประกันเสรีภาพในการนำเสนอข่าวสาร
3. จะเป็นหลักเกื้อหนุนสภาพสังคมที่เป็นสุข เอื้อกระแสข่าวสารที่เป็นธรรมต่อประชาชนทุกหน่วยในสังคม
4. จะเป็นหลักเกื้อหนุนสังคมที่อุดมสติปัญญาด้วยการเสนอข่าวสารอย่างมีเหตุผล ถูกถ้วน ปราศจากอคติ ทำให้ประชาชนรู้จักคิด ถกเถียงอย่างมีเหตุผล
5. สื่อมวลชนที่มีความรับผิดชอบจะช่วยให้ผู้รับสารเรียนรู้ และรับรู้ความจำเป็นของความรับผิดชอบต่อสังคม

ดังนั้น หากองค์กรสื่อมวลชนคำนึงถึงผลประโยชน์ทางธุรกิจหรือผลประโยชน์อื่น ๆ มากเกินไป การคำนึงถึงจริยธรรมและจรรยาบรรณในการประกอบวิชาชีพจะถูกลดความสำคัญลง (Sueroj, 2011) ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเหนี่ยวนำไม่ให้งานของสื่อมวลชนจมดิ่งหรือตกต่ำลงไปตามแรงกดดันหรือเงื่อนไขทางสังคมที่เข้ามาบีบบังคับ จึงเกิดกลไกขึ้นมาควบคุม (Control) ปกป้อง (Protection) และการกำกับดูแล (Regulation) การทำงานของสื่อมวลชนในลักษณะต่าง ๆ ทั้งกลไกภายนอก อาทิ การควบคุมโดยสังคม การควบคุมโดยกฎหมาย และกลไกภายใน ซึ่งประกอบด้วย การควบคุมโดยจริยธรรมและจรรยาบรรณ

กรณีตัวอย่างของกลไกในการควบคุม ปกป้อง และกำกับดูแลการทำงานของสื่อมวลชนจากกลไกภายใน เช่น กรณีที่สภามหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีมติอนุมัติ “ข้อบังคับสถานีวิทยุแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ว่าด้วยจริยธรรมในด้านการผลิตและการเผยแพร่รายการทางสถานีวิทยุแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2552” เพื่อให้เป็น

แนวทางการปฏิบัติหน้าที่โดยยึดหลักความเป็นธรรม เป็นกลาง ตามหลักการสื่อมวลชน ในสังคมประชาธิปไตย ในการประชุมครั้งที่ 520 เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2535 โดยมีหลักจริยธรรมที่สำคัญเพื่อพึงยึดถือและปฏิบัติ ตัวอย่างเช่น จริยธรรมด้านการค้นหาและรายงานข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง ผู้ผลิตและเผยแพร่รายการต้องปฏิบัติหน้าที่ด้านการผลิตและเผยแพร่รายการ โดยยึดหลักความมุ่งมั่นในการค้นหาความจริงที่มุ่งไปสู่การรายงานข้อมูลหรือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้อง ตรงไปตรงมา เป็นภววิสัย (เป็นเอกเทศ เป็นอิสระ) ไม่เอนเอียงเข้ากับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด หรือจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ผู้ผลิตและเผยแพร่รายการต้องปฏิบัติหน้าที่ผลิตและเผยแพร่รายการด้วยความรับผิดชอบต่อสังคมในระดับที่สูงกว่าระดับมาตรฐานที่วิญญูชนทั่วไปพึงยึดถือปฏิบัติ และพร้อมที่จะเยียวยาผู้เสียหายที่ได้รับผลกระทบจากการปฏิบัติหน้าที่สื่อมวลชนที่ผิดพลาดอย่างเต็มที่ รวมถึงพร้อมที่จะได้รับการตรวจสอบทั้งจากภายในและภายนอก เป็นต้น

การมีจริยธรรมและจรรยาบรรณของสื่อมวลชนจะส่งผลให้องค์กรสื่อมวลชนมีแนวทางควบคุมการทำงานที่เป็นมาตรฐานเดียวกันสามารถมีสิทธิ เสรีภาพ ได้ตามที่กฎหมายกำหนด ตลอดจนมีการพัฒนาและมีคุณภาพ ได้รับการยอมรับจากนานาประเทศ ที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ การส่งผลกระทบในทางบวกต่อผู้บริโภคสื่อและสังคมโดยรวม

จริยธรรมสื่อมวลชนในการสื่อข่าวและเขียนข่าวไม่เพียงมีความรับผิดชอบต่อคณาพยานเท่านั้น สื่อมวลชนยังมีความรับผิดชอบในด้านจริยธรรม ซึ่งนับเป็นหัวใจสำคัญของการทำงานด้วยความรับผิดชอบเป็นตัวกำหนดความน่าเชื่อถือของสื่อ ทรัพย์สินที่มีค่ามากที่สุดสำหรับสื่อมวลชน ก็คือ ความเชื่อถือ ไม่ใช่ขนาดความใหญ่โตของอุตสาหกรรม หรือลักษณะการเป็นเจ้าของในการครอบครองสื่อหลายประเภท

แนวทางการกำกับดูแลด้านเนื้อหา

การกำกับดูแลและการส่งเสริมจริยธรรมของสื่อมวลชนนับเป็นแนวทางที่สำคัญของการปฏิรูปสื่อ ทั้งเพื่อพัฒนา กระดับมาตรฐานทางวิชาชีพ และความยั่งยืนของวิชาชีพ สำหรับประเทศไทยกำลังอยู่ในระหว่างการสร้างกลไกเพื่อให้เกิดผลทางการปฏิบัติจริง

การกำกับดูแลด้านเนื้อหา สื่อมวลชนจำเป็นต้องตระหนักเพื่อมิให้เกิดปัญหาในเรื่องของการละเมิดจริยธรรมขึ้น เช่น การให้ข้อมูลข่าวสารผิด ๆ บิดเบือนข้อมูลทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ หรือการนำเสนอข้อมูลข่าวสารอย่างมีอคติ นอกจากนั้นแล้วสื่อมวลชนจะต้องทำความเข้าใจองค์ความรู้พื้นฐานที่คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ให้ความสำคัญ เนื่องจากเนื้อหาของรายการเป็นองค์ประกอบสำคัญในการผลิตรายการประเภทต่าง ๆ หากนำเสนอเนื้อหาที่เป็นประโยชน์

ก็จะทำให้คนในสังคมได้รับความรู้ที่ถูกต้อง สร้างทัศนคติในทางที่ดีงาม เป็นการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น ในทางตรงข้ามถ้าหากเสนอเนื้อหาที่ไม่สร้างสรรค์ก็จะเกิดผลกระทบต่อสังคมในทางลบ และอาจลุกลามไปในวงกว้างได้

การกำกับดูแลเนื้อหาจึงมีความจำเป็นเพื่อเป็นการควบคุมให้สื่อมวลชนตระหนักถึงความรับผิดชอบของตนเองในการเลือกสรรเนื้อหาที่ดีเพื่อประโยชน์ส่วนรวมและจำกัดเนื้อหาที่อาจเป็นภัยต่อบุคคลหรือสังคม

สำหรับแนวทางในการกำกับดูแลเนื้อหารายการตามหลักการของ กสทช. (Office of the NBTC, 2012) มี 3 แนวทางที่สำคัญ กล่าวคือ แนวทางการกำกับดูแลโดยหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ แนวทางการกำกับดูแลเนื้อหาาร่วมกัน และแนวทางการกำกับดูแลเนื้อหาตนเอง มีดังนี้

แนวทางการกำกับดูแลโดยหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ จำแนกได้ดังนี้คือ

1. กำหนดให้เป็นสิ่งผิดกฎหมาย (Make the Content Illegal) หลักการสำคัญคือ เมื่อกำหนดลักษณะของเนื้อหาที่ไม่พึงประสงค์แล้วก็ใช้กฎหมายห้ามการเผยแพร่การออกอากาศเนื้อหานั้น โดยกำหนดให้เป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย

2. จำกัดการผลิตเนื้อหา (Limit Production) สำหรับเนื้อหาบางประเภทที่พิจารณาแล้วเห็นว่าไม่เป็นภัยร้ายแรงจนถึงขั้นกำหนดให้เป็นสิ่งผิดกฎหมาย แต่ยังเห็นสมควรให้จำกัดปริมาณเนื้อหานั้นในสื่อกระจายเสียงและสื่อโทรทัศน์ อาจมีการจำกัดไปที่ต้นตอการผลิตเนื้อหานั้น

3. จำกัดการเข้าถึงเนื้อหา (Limit Access) มีสาระสำคัญเป็นการกำหนดแนวทางหรือวิธีการเข้าถึงเนื้อหาบางประเภทให้สามารถเข้าถึงได้ยากขึ้นสำหรับบุคคลบางกลุ่ม เช่น การกำหนดระดับของเนื้อหา (Rating System) เพื่อจำกัดว่าเนื้อหานั้นเหมาะสมสำหรับกลุ่มผู้ชมใด ซึ่งอาจกำหนดโดยอายุของผู้รับฟังเป็นเกณฑ์ก็ได้

4. สกัการเข้าถึงเนื้อหา (Block Access) ในบางกรณีที่ไม่สามารถจัดการกับต้นตอหรือที่มาของเนื้อหารายการที่ไม่พึงประสงค์ได้อย่างเหมาะสม อาจจำเป็นต้องใช้วิธีสกัการเข้าถึงเนื้อหาดังกล่าว

จริยธรรมในการสื่อข่าวและเขียนข่าว

ในการสื่อข่าวและการเขียนข่าว ภาระหน้าที่ของนักข่าวในฐานะผู้แจ้งข่าวสาร คือ การนำข้อเท็จจริงสู่สาธารณชน (The Duty of Journalists is to Serve the Truth) ดังนั้นนักข่าวควรต้องมีจริยธรรมในการสื่อข่าว และเขียนข่าว (Chantrawatanakul & Permpool, 2014) ดังนี้

1. ความเที่ยงธรรมและความเป็นภววิสัยในการรายงานข่าว ข่าวที่ดีจะต้องมีความเป็นภววิสัย ปราศจากอคติและความรู้สึกล้วนตัวของนักข่าว ข่าวที่นำเสนอจะต้องเสนอเฉพาะข้อเท็จจริง มีความเที่ยงธรรม สมดุล ในกรณีที่เกิดการขัดแย้งเกิดขึ้น ต้องให้โอกาสในการชี้แจง และแสดงข้อเท็จจริงทั้งสองฝ่าย ไม่ว่านักข่าวจะเห็นพ้องกับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดหรือไม่ก็ตาม

2. การใช้แหล่งข่าวปิด บางครั้งนักข่าวอาจต้องใช้แหล่งข่าวปิด กรณีที่เป็นข่าวเชิงสืบสวนสอบสวนซึ่งไม่สามารถเปิดเผยคุณลักษณะ (Identification) ของแหล่งข่าวได้ เนื่องจากอาจส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยของแหล่งข่าวและครอบครัวซึ่งหากนักข่าวละเมิดสิทธิของเขาในการป้องกันตัวเองเท่ากับทำผิดหน้าที่ แต่ในขณะเดียวกัน การใช้แหล่งข่าวปิดมากเกินไปอาจถูกตั้งข้อสังเกตหรือวิพากษ์วิจารณ์จากคนอ่านได้ว่าอาจนำไปสู่การบิดเบือนหรือทำให้การนำเสนอข่าวคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงได้ เพราะคนอ่านไม่แน่ใจว่าแหล่งข่าวนั้นมีตัวตนอยู่จริงหรือไม่

3. การรับของขวัญจากแหล่งข่าว นักข่าวไม่ควรรับของขวัญที่มีมูลค่าสูง หรือเรียกร้องการยกเว้นค่าที่พัก หรือขอราคาพิเศษในการซื้อสินค้า หรือการใช้บริการ หรือร้องขอสิทธิพิเศษอื่นใดที่ประชาชนทั่วไปไม่ได้รับ อย่างไรก็ตามหากเป็นของขวัญที่แจกตามงานแถลงข่าวที่มีมูลค่าไม่สูง เช่น พวงกุญแจ ที่ใส่ดินสอ ปฏิทิน และอื่น ๆ อาจจะได้รับไว้ได้ แต่ต้องใช้วิจารณญาณและสามัญสำนึกของการเป็นสื่อมวลชนที่ต้องทำหน้าที่เพื่อสังคมมากกว่าหวังประโยชน์ส่วนตน ตลอดจนการไม่แสดงตัวเป็นนักข่าวเพื่อใช้อภิสิทธิ์หลีกเลี่ยงความผิด หรือการใช้ความเป็นนักข่าวอวดอ้างหรืออาศัยตำแหน่งหน้าที่เพื่อเรียกร้องสิทธิหรือผลประโยชน์ใด ๆ ที่ไม่ชอบธรรม

4. ความสงสาร หรือเห็นใจในการนำเสนอข่าว ปัญหาอีกประการหนึ่งที่กระทบต่อจริยธรรมในการสื่อข่าวและเขียนข่าว คือ ความอึดอัดใจของนักข่าวกับแหล่งข่าวที่สนิทสนมหรือใกล้ชิด หรือการขอร้องให้ปกปิดหรือไม่ให้ระบุชื่อตนเอง ญาติมิตร หรือเพื่อนพ้องที่ตกเป็นข่าวซึ่งตายโดยผิดธรรมชาติ หรือการกระทำที่น่าละอายมิให้ปรากฏเป็นข่าว เพราะกลัวว่าจะทำให้ตนเองเสื่อมเสียชื่อเสียงหรืออับอาย โดยนักข่าวเองก็รู้สึกอึดอัดและเกิดความขัดแย้งต่อภาระหน้าที่ของตน ขณะเดียวกันก็กลัวว่า หากไม่กระทำตามที่แหล่งข่าวขอร้อง ต่อไปอาจจะไม่ได้รับความร่วมมือในครั้งต่อไปอีก แนวทางแก้ไขคือ นักข่าวควรปรึกษากับบรรณาธิการ เพื่อให้นักข่าวคนอื่นทำข่าวนั้นแทน

5. การนำเสนอข้อมูลที่กระทบกระเทือนความมั่นคงของชาติ เสรมฐกิจ พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสาร พ.ศ. 2540 เปิดโอกาสให้สาธารณชนเข้าตรวจสอบเอกสารราชการได้ แต่

ข้อมูลความลับของราชการ หากเปิดเผยอาจมีผลต่อความมั่นคงของชาติได้ หรือการรู้ข้อมูล การลดค่าเงินบาท และนำไปเผยแพร่ก่อนประกาศกระทรวงการคลังทำให้มีการใช้ข้อมูล ภายในไปเป็นประโยชน์ในการเก็งกำไรอัตราแลกเปลี่ยน

6. การเสนอข่าวที่พาดพิงถึงสถาบันกษัตริย์ สถาบันกษัตริย์สำหรับประเทศไทย เป็นสถาบันสูงสุดที่ผู้คนให้การเคารพเทิดทูน การเสนอข่าวสารเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ จึงเป็นเรื่องที่อ่อนไหวอย่างยิ่ง และส่งผลกระทบต่อจิตใจของคนในวงกว้าง การเสนอข่าว เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ไม่ระมัดระวัง ไม่เพียงมีผลให้ต้องถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย เท่านั้น หากยังนำมาซึ่งความแตกแยกของคนในชาติ

จริยธรรมในการสื่อข่าวและเขียนข่าว เป็นเรื่องที่นักข่าวต้องใช้วิจารณญาณและ ลำนึกของตนเองซึ่งนำหน้าระหว่างความเหมาะสมกับสิทธิเสรีภาพที่ได้รับ ด้วยเหตุว่า การกระทำผิดทางจริยธรรมจะไม่มีกำหนดบทลงโทษไว้อย่างชัดเจน แต่นักข่าวที่ไม่มี จริยธรรมมักจะถูกดำเนินจากสาธารณชนและผู้ร่วมวิชาชีพ ในขณะที่พวกองค์กรสื่อ ก็ควรกำหนดหลักปฏิบัติและอบรมบ่มเพาะนักข่าวในเรื่องจริยธรรม เพื่อให้บุคลากร ในสังกัดเข้าใจและมีจิตสำนึกความรับผิดชอบด้วย

ทั้งนี้ การทบทวนเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมและแนวทางปฏิบัติ ด้านจริยธรรมวิชาชีพ พบว่า หากจะพัฒนาแนวทางปฏิบัติด้านจริยธรรมขึ้นพื้นฐานในรายการ ข่าวจะต้องให้ความสำคัญกับกลุ่มเด็ก ผู้เยาว์ และเยาวชน โดยระบุข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับ กลุ่มเด็ก ผู้เยาว์ และเยาวชน รวมถึงกลุ่มเปราะบางอื่น ๆ ในแนวทางปฏิบัติด้านจริยธรรมฯ รวมถึงให้ความสำคัญกับการใช้ถ้อยคำในรายการข่าว โดยเฉพาะ “คำ” ที่เกี่ยวกับ ความหลากหลายทางเพศหรือถ้อยคำที่บ่อนทำลายหรือแสดงนัยถึงชาติพันธุ์ ศาสนา สีผิว ความพิการ แรงงานต่างด้าว แรงงานข้ามชาติ กลุ่มคนจากสามจังหวัดชายแดนใต้ ตลอดจนจะต้องให้ ความสำคัญกับเรื่องการโฆษณาแฝงในรายการข่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเสนอโฆษณา สินค้าและบริการ โดยการเลียนแบบข่าวหรือคอลัมน์ต่าง ๆ (Roonkaseam, et al., 2017)

ระเบียบวิธีการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาแนวทางปฏิบัติด้านจริยธรรมพื้นฐานสำหรับสื่อมวลชน ในกิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มุ่งเน้นกระบวนการพัฒนา แนวทางปฏิบัติด้านจริยธรรมพื้นฐานสำหรับสื่อมวลชนแบบมีส่วนร่วมกับสถาบันการศึกษา องค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน/สื่อท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพด้านการโฆษณา การประชาสัมพันธ์ และการตลาด และองค์กรภาคประชาสังคมขับเคลื่อนและดำเนินการรณรงค์สาธารณะ

กลุ่มตัวอย่างในกระบวนการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างในกระบวนการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจงจากการเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเด็นด้านจริยธรรมสื่อ อาทิ การมีประสบการณ์ทำวิจัยหรือสอนหนังสือในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม การมีความรับผิดชอบในด้านการรายงานข่าว และตัวแทนภาคประชาชนที่มีบทบาทในการเฝ้าระวังสื่อ จากตัวแทน 4 กลุ่ม คือ สถาบันการศึกษา องค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน/สื่อท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพด้านการโฆษณา การประชาสัมพันธ์ และการตลาด และองค์กรภาคประชาสังคมขับเคลื่อนและดำเนินการรณรงค์สาธารณะ

คณะผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม โดยพยายามกระจายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ตามภูมิภาคของประเทศไทย คือ ภาคตะวันออก จำนวน 45 คน ภาคตะวันตก จำนวน 48 คน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 53 คน ภาคเหนือ จำนวน 78 คน ภาคใต้ จำนวน 32 คน ภาคกลาง และกรุงเทพมหานคร จำนวน 22 คน นอกจากนั้น คณะผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสมัครใจ ที่ผู้ให้ข้อมูลสมัครใจในการเข้าร่วมกระบวนการ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ได้แก่ การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ การสนทนากลุ่ม และการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ

ขั้นตอนการวิจัย

1. คณะผู้วิจัยและตัวแทนตัวแทน 4 กลุ่ม คือ สถาบันการศึกษา องค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน/สื่อท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพด้านการโฆษณา การประชาสัมพันธ์ และการตลาด และองค์กรภาคประชาสังคมขับเคลื่อนและดำเนินการรณรงค์สาธารณะ ดำเนินการจัดทำ (ร่าง) แนวทางปฏิบัติด้านจริยธรรมขั้นพื้นฐานในรายการข่าวสำหรับสื่อมวลชนในกิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์ ก่อนนำไปปรับปรุงความคิดเห็นในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ
2. จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อสังเคราะห์ข้อมูลจากรายงานการรับฟังความคิดเห็น และข้อเสนอแนะแบบมีส่วนร่วม ในภาคตะวันออก (จัดกิจกรรมที่จังหวัดชลบุรี) ภาคตะวันตก (จัดกิจกรรมที่จังหวัดนครปฐม) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (จัดกิจกรรมที่จังหวัดอุบลราชธานี) ภาคเหนือ (จัดกิจกรรมที่จังหวัดเชียงราย) ภาคใต้ (จัดกิจกรรมที่จังหวัดนครศรีธรรมราช) ภาคกลางและกรุงเทพมหานคร (จัดกิจกรรมที่กรุงเทพมหานคร) ระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนพฤษภาคม 2560 ตามที่ได้แสดงให้เห็นในภาพประกอบที่ 2 การประมวลภาพบรรยากาศกิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อรับฟังความคิดเห็น

ภาพที่ 2 ประมวลภาพบรรยากาศกิจกรรมการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อรับฟังความคิดเห็น

3. สังเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เพื่อดำเนินการจัดทำแนวทางปฏิบัติด้านจริยธรรมขั้นพื้นฐานในรายการข่าวสำหรับสื่อมวลชนในกิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์

ผลการศึกษา

การใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อดำเนินการพัฒนาแนวทางปฏิบัติด้านจริยธรรมขั้นพื้นฐานในรายการข่าวสำหรับสื่อมวลชนในกิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์ ได้ผลการศึกษาดังนี้

ส่วนที่หนึ่ง การสังเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เพื่อดำเนินการจัดทำแนวทางปฏิบัติด้านจริยธรรมขั้นพื้นฐานในรายการข่าวสำหรับสื่อมวลชนในกิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์ จะพบว่า ตัวแทนของทุกกลุ่ม คือ สถาบันการศึกษา องค์กรวิชาชีพสื่อมวลชน/สื่อท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพด้านการโฆษณา การประชาสัมพันธ์ และการตลาด และองค์กรภาคประชาสังคมขับเคลื่อนและดำเนินการรณรงค์สาธารณะให้ความสำคัญในเรื่องของข้อควรทำและไม่ควรทำในรายการข่าว ตัวอย่างเช่น

1.1 การใช้คำในรายการข่าวจะต้องคำนึงความหมายที่แฝงมาด้วย เช่น คำว่า “ผู้ไร้สัญชาติ กับ กลุ่มชาติพันธุ์” รวมถึงควรตรวจสอบการใช้คำในข่าวให้ถูกต้องเหมาะสม

เช่น ประเทศไทยไม่มี “ฤดูแล้ง” หากข่าวนั้นเกิดขึ้นในประเทศไทย ผู้ประกาศข่าวควรใช้คำว่า “หน้าแล้ง”

1.2 การกล่าวถึงข้อไม่ควรทำว่า สื่อมวลชนไม่ควรรายงานข้อมูลที่ยังไม่ทราบ “แหล่งที่มาอย่างชัดเจน” เนื่องจากไม่มีความน่าเชื่อถือ และอาจไม่สามารถตรวจสอบข้อเท็จจริงได้นั้น ควรระบุหรือตัวอย่างให้ชัดเจนเพื่อให้เห็นภาพด้วย เช่น คลิปวิดีโอ คลิปเสียง ภาพ ข้อมูลต่าง ๆ ที่ส่งต่อ ๆ กันผ่านสื่อออนไลน์ เป็นต้น

“ขอให้สื่อมวลชนมีความรอบคอบ บางกรณีเราทราบว่าอะไรควร อะไรไม่ควร แต่เกิดข้อผิดพลาดเนื่องจากขาดความรอบคอบ เช่น ปัจจุบันมีแหล่งข่าวเกิดขึ้นมากมาย ทั้งที่เป็นแหล่งข่าวจริงและแหล่งข่าวลวง โดยเฉพาะแหล่งข่าวออนไลน์ ดังนั้น อาจปรับเปลี่ยนข้อความให้ครอบคลุมและเข้าใจง่ายมากยิ่งขึ้น เช่น “มีมาตรการป้องกันการนำภาพ เสียง และเนื้อหาที่เป็นเท็จมาใช้ออกอากาศ โดยตรวจสอบและกลั่นกรองข้อมูลอย่างรอบคอบ ก่อนเผยแพร่สู่สาธารณชน เพื่อป้องกันความคลาดเคลื่อนที่อาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิดในวงกว้างได้” (ตัวแทนจากองค์กรภาคประชาสังคมในเวทีรับฟังความคิดเห็นจังหวัดกรุงเทพมหานคร) เป็นต้น

1.3 การผลิตรายการข่าวจะต้องจัดให้มีการสนับสนุนและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในข่าวสารให้กับคนพิการทุกประเภท เนื่องจากในความเป็นจริงแล้วนั้น ได้มีข้อบังคับให้รายการข่าว “ต้อง” มีการนำเสนอภาษามือให้คนพิการได้เข้าถึงข่าวสารบ้านเมือง

“ในการผลิตรายการข่าวนั้น กสทช. จะต้องจัดให้มีการสนับสนุนและเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในข่าวสารบ้านเมืองให้กับคนพิการด้วย เนื่องจากในความเป็นจริงแล้วนั้น ได้มีข้อบังคับให้รายการข่าว “ต้อง” มีการนำเสนอภาษามือให้คนพิการทางหูได้เข้าถึงข่าวสารบ้านเมือง แต่ปัจจุบันมีรายการที่นำเสนอภาษามือน้อยมาก” (ตัวแทนจากสื่อมวลชนท้องถิ่นในเวทีรับฟังความคิดเห็น จังหวัดเชียงราย)

1.4 สื่อมวลชนไม่ควรรับของขวัญ ของกำนัล หรือสินน้ำใจจากแหล่งข่าว รวมทั้งไม่ควรสนิทสนมกับแหล่งข่าวจนอาจมีผลกระทบต่อการปฏิบัติงานตามหน้าที่ สื่อมวลชนที่ดี เช่น การไม่กล้าเปิดเผยความจริง บิดเบือน หรือเลือกนำเสนอเนื้อหาข่าวเพียงบางส่วนที่เป็นประโยชน์ต่อแหล่งข่าวนั้น ๆ เป็นต้น

1.5 การเขียนข่าวถึงกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศว่ามีคำที่ควรระมัดระวัง และใส่ใจเช่น “คำว่า “รักร่วมเพศ” ไม่ควรใช้คำนี้เพราะคำนี้ถูกให้ความสำคัญที่รัก “ร่วมเพศ” ดังนั้น ก่อนจะใช้คำใด ๆ ในข่าว หรือรายการอื่น ๆ ต้องตรวจสอบก่อน โดยกลุ่มคนที่ทำงานกับกลุ่มที่มีความหลากหลายทางเพศเสนอให้ใช้คำว่า “รักเพศเดียวกัน” หรือ

คำว่า “เบี่ยงเบนทางเพศ” เป็นคำที่ใช้ไม่ได้ เหมือนกับเรากำลังว่าเขามีอาการป่วย จึงมีความเบี่ยงเบนจากปกติ ควรใช้คำว่า “หลากหลายเพศ” หรือพูดห้วนๆ เช่น “เครียด ถูกจับได้ว่าเป็นเกย์” “แต่การเป็นเกย์ไม่ใช่อาชญากรรมไม่ต้องไปจับเขา ไม่ต้องใช้คำว่าถูกจับ ให้ตัดออกไป” (ตัวแทนจากสถาบันการศึกษาในเวทีรับฟังความคิดเห็น ภาคตะวันตก จังหวัดนครปฐม) เป็นต้น

ทั้งนี้ นอกเหนือจากเรื่องของคำที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางเพศแล้ว ยังมีการตั้งประเด็นในเวทีรับฟังความคิดเห็นอีกด้วยว่า คำและภาพที่มีปัญหาในการนำเสนอผ่านสื่อมวลชนนั้นมาจากคน 3 กลุ่ม คือ เจ้าของสื่อ ผู้รับผิดชอบเนื้อหาเช่น บรรณาธิการข่าว และบรรณาธิการบริหาร และนักข่าวในพื้นที่ อย่างไรก็ตามในยุคหลอมรวมสื่อในปัจจุบัน ปัญหาจะมาจากกลุ่มสื่อพาณิชย์อีกด้วย คำว่า “สื่อพาณิชย์” หมายความว่าพวกที่เป็นบล็อกเกอร์ ที่ใช้วีวหรือใช้ลักษณะสร้างตัวเองเป็นสำนักข่าวแต่ไปเอาข่าว ข้อมูล หรือคลิปมาจากแหล่งอื่น ๆ นอกจากนั้นแล้ว ยังหมายรวมถึงผู้บริโภคนในโลกออนไลน์ที่เป็นผู้สร้างและส่งข้อมูลข่าวสารด้วยตนเอง

ส่วนที่สอง แนวทางปฏิบัติด้านจริยธรรมขั้นพื้นฐานในรายการข่าวสำหรับสื่อมวลชน ในกิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์

สำหรับแนวทางปฏิบัติด้านจริยธรรมขั้นพื้นฐานในรายการข่าวสำหรับสื่อมวลชน ในกิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดทำจากการสังเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะออกมาเป็นข้อควรทำและข้อไม่ควรทำในรายการข่าว โดยให้นิยามคำว่า “รายการข่าว” หมายถึง รายการที่จัดทำขึ้นเพื่อรายงานเหตุการณ์สำคัญ ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วในวันหนึ่ง ๆ อาจแยกย่อยได้หลายประเภท เช่น ข่าวการเมือง ข่าวอาชญากรรม ข่าวต่างประเทศ ข่าวเศรษฐกิจ ข่าวสังคม ข่าวกีฬา ข่าวการศึกษา และข่าวบันเทิง เป็นต้น และครอบคลุมทั้งเนื้อหาข่าว การพูดห้วนๆ และการนำเสนอความน่าหรือตัวโป๊

ข้อควรทำในรายการข่าว ดังนี้

ข้อ 1 นำเสนอข่าวด้วยข้อมูลที่ถูกต้องโดยตรวจสอบและกลั่นกรองอย่างรอบคอบ ก่อนเผยแพร่สู่สาธารณชน เพื่อป้องกันการนำเสนอที่คลาดเคลื่อนอันอาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิดในวงกว้างได้

ข้อ 2 นำเสนอข่าวด้วยข้อมูลรอบด้าน โดยพิจารณาจากแหล่งข่าวประเภทต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้น ๆ เช่น แหล่งข่าวบุคคล แหล่งข่าวเอกสาร แหล่งข่าวจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ แหล่งข่าวจากสังคมออนไลน์ แหล่งข่าวจากการสำรวจข้อมูลหรือประชาติ เป็นต้น

ข้อ 3 นำเสนอข่าวด้วยความเป็นธรรม โดยวางตนเป็นกลางต่อทุกกรณี

ข้อ 4 คำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน โดยให้เกียรติแหล่งข่าว ระมัดระวังคำพูด การตั้งคำถามการกระทำที่อาจเข้าข่ายละเมิดละเมิดหรือละเมิดความเป็นส่วนตัวของแหล่งข่าว รวมทั้งป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับแหล่งข่าวอันเนื่องมาจากการเปิดเผยข้อมูลต่าง ๆ ให้กับสื่อมวลชน

ข้อ 5 เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เช่น ความแตกต่างทางศาสนา สังคม วัฒนธรรม เชื้อชาติ ชาติพันธุ์ เพศสภาพ รูปพรรณสัณฐาน การศึกษา เป็นต้น โดยระมัดระวังคำพูด การตั้งคำถาม การแสดงออกที่อาจทำให้แหล่งข่าวรู้สึกว่าการตั้งคำถามดูถูกหรือนำสมเพช เหวทนา

ข้อ 6 รายการอ่านข่าว รายการเล่าข่าว และการรายงานข่าว ควรรายงานตามข้อเท็จจริงที่หลีกเลี่ยงการแสดงความคิดเห็นส่วนตัว และคำนึงถึงการใช้น้ำเสียงในแต่ละข่าวที่นำเสนอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข่าวที่อ่อนไหวต่อความรู้สึก เช่น ความรุนแรงทางเพศ ครอบครัว เด็ก และเยาวชน ความขัดแย้งในสังคม เป็นต้น

ข้อ 7 รายการวิเคราะห์ข่าวและรายการสัมภาษณ์ข่าว ผู้ประกาศข่าวต้องศึกษาข้อมูลรอบด้านอย่างละเอียดถี่ถ้วน มีความสามารถในการตีความ สรุปความ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ข่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ เรียนรู้การตั้งคำถามที่ตรงประเด็น การแสดงออกที่เหมาะสม และให้เกียรติแหล่งข่าว

ข้อ 8 นำเสนอข่าวด้วยภาษาที่ถูกต้อง เช่น เรียกผู้ที่คิดว่าก่อเหตุอาชญากรรมว่า “ผู้ต้องสงสัย” หลีกเลี่ยงคำว่า “คนร้าย” “ผู้ต้องหา” หากเจ้าหน้าที่ยังไม่สรุปผลการสืบสวน สอบสวนว่าบุคคลนั้นก่อเหตุจริง เป็นต้น และนำเสนอข่าวด้วยภาษาที่เหมาะสม เช่น เรียกแทนตัวผู้สร้างสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่ภาคใต้ว่า “ผู้ก่อเหตุ” หลีกเลี่ยงคำว่า “โจรใต้” เป็นต้น

ข้อ 9 นำเสนอข่าวโดยใช้ภาพและเสียงจากเหตุการณ์จริง หากผ่านการตัดต่อต้องมีจุดประสงค์เพื่อให้ข่าวมีความกระชับ ตรงประเด็น เข้าใจง่าย และหากใช้ภาพหรือเสียงที่ไม่ใช่ปัจจุบัน ควรขึ้นข้อความแจ้ง เช่น “แฟ้มภาพ” เพื่อป้องกันการเข้าใจผิด

ข้อ 10 ระมัดระวังการนำเสนอภาพที่ไม่เหมาะสม โดยอาจใช้เทคนิคพิเศษเพื่อลดความรุนแรงในกรณีที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงการนำเสนอได้ด้วยการลดทอนความชัดเจนของภาพ (Blur) การเพิ่มความเร็วของภาพ (Fast Speed) หรือการลดโทนสี เช่น การถืออาวุธออกไปที่บุคคล การทำร้ายร่างกายกันอย่างรุนแรง สภาพศพ เลือดอวัยวะต้องห้าม หรืออวัยวะภายในที่ถูกทำให้ออกมาอยู่นอกร่างกาย (จากการเจ็บป่วยหรืออุบัติเหตุ) เป็นต้น

ข้อ 11 รั่วรักระวังการนำเสนอเสียงที่ไม่เหมาะสมในการออกอากาศ เช่น เสียงร้องโหยหวนของผู้บาดเจ็บ การใช้ถ้อยคำที่แสดงถึงความอาฆาตมาดร้าย ปลุกกระดมให้เกิดความขัดแย้งรุนแรง คำหยาบคาย เป็นต้น

ข้อ 12 กำนึงถึงลิขสิทธิ์ในการนำเสนอภาพ เสียง และข้อมูล โดยขออนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์หรือเจ้าของสื่อก่อนนำมาออกอากาศ เช่น ภาพข่าวการแข่งขันกีฬาลีกต่างๆ เป็นต้น และควรแสดงข้อความเพื่อบอกที่มาของภาพ เสียง และข้อมูลนั้นๆ

ข้อ 13 นำเสนอข่าวที่มีประโยชน์ต่อสาธารณะ เช่น การรายงานความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์สำคัญทั้งในและต่างประเทศที่มีผลต่อสาธารณชน การเป็นสื่อกลางในการติดต่อให้ความช่วยเหลือการนำเสนอความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เป็นต้น

ข้อ 14 ให้ความสำคัญกับการนำเสนอข่าวท้องถิ่น เช่น โรคระบาด สิ่งแวดล้อม ภัยธรรมชาติ เป็นต้น เพื่อช่วยแก้ไขปัญหา และให้ความรู้ความเข้าใจในการป้องกันหรือแก้ไขภัยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

ข้อ 15 ให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้ด้อยโอกาส โดยเป็นช่องทางนำเสนอข่าวให้ผู้คนกลุ่มต่าง ๆ เช่น คนยากไร้ คนพิการ คนไร้สัญชาติ เป็นต้น ได้มีพื้นที่ทางสังคม ได้รับการสนับสนุนหรือความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆ และให้ความสำคัญกับการนำเสนอข่าวเพื่อคนพิการ เช่น ภาษามือ การแสดงตัวหนังสือบรรยาย เป็นต้น

ข้อไม่ควรทำในรายการข่าว ดังนี้

ข้อ 1 ห้ามใช้คำพูดหรือการแสดงออกที่พาดพิง ดูหมิ่นสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นการกระทำผิดกฎหมายร้ายแรง เช่น ความผิดองค์พระมหากษัตริย์ไทยตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 เป็นต้น

ข้อ 2 ห้ามสร้างข่าวลวงหรือข่าวอันเป็นเท็จซึ่งเป็นการกระทำผิดกฎหมาย เช่น ความผิดฐานหมิ่นประมาทตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 326 เป็นต้น

ข้อ 3 ไม่ควรนำเสนอเนื้อหาข่าวส่วนที่อาจเข้าข่ายสร้างความแตกแยกหรือขั้ววูให้เกิดความรุนแรง หากมีความจำเป็นต้องนำเสนอจะต้องผ่านการพิจารณาถ่วงถ่วงจากกองบรรณาธิการอย่างรอบคอบ และเลือกเฉพาะเนื้อหาส่วนที่กองบรรณาธิการทุกคนเห็นตรงกันว่าสามารถนำเสนอได้

ข้อ 4 ไม่ควรนำเสนอเนื้อหาข่าวส่วนที่ยังไม่ทราบแหล่งที่มาหรือแหล่งข่าวอย่างชัดเจน เนื่องจากอาจเป็นข้อมูลที่ผิดพลาด ข้อมูลเก่า หรือข้อมูลลวง ซึ่งต้องตรวจสอบความถูกต้องก่อนออกอากาศ

ข้อ 5 ไม่ควรใช้ความคิดเห็นส่วนตัวในการชี้แนะหรือคาดคะเนเหตุการณ์เพิ่มเติมจากข่าว รวมถึงไม่ควรใช้ความคิดเห็นส่วนตัวในการวิจารณ์ ตัดสิน พินิจภาษาบุคคลผู้ตกเป็นข่าว เนื่องจากอาจก่อให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน หรือเป็นแรงจูงใจให้เกิดความขัดแย้งทางสังคม

ข้อ 6 ไม่ควรนำเสนอข่าวที่เป็นความเชื่อพิศุจน์ไม่ได้ เช่น เรื่องเร้นลับ วิญญาณ เป็นต้น หากมีความจำเป็นต้องนำเสนอข่าวดังกล่าวควรให้ข้อมูลความรู้เพิ่มเติม เช่น ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ เป็นต้น

ข้อ 7 ไม่ควรนำเสนอเนื้อหาใด ๆ อันจะชี้นำไปสู่ความมกมายในการเล็งโชคหรือการพนัน หรือความพยายามบอกใบ้ให้ผู้ชมคิดเอาเอง การนำเลขเด็ด ใบ้หวยผ่านรายการข่าวหรือรายการเล่าข่าว เช่น การคาดคะเนหรือบอกใบ้ตัวเลขสลากกินแบ่งรัฐบาล เชื่อมโยงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในข่าว เป็นต้น

ข้อ 8 ไม่ควรนำเสนอเนื้อหาข่าวที่ทำให้ประชาชนเกิดความตระหนกตกใจเกินจริง หรือบิดเบือนบิดบังความจริง เช่น ข่าวภัยพิบัติ ข่าวโรคระบาด เป็นต้น และควรให้ความรู้ด้วยข้อมูลที่เชื่อถือได้ เช่น การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ เป็นต้น เพื่อคลายความกังวล ความตระหนกตกใจ และพร้อมรับมือกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหรือมีแนวโน้มว่าจะเกิดขึ้นกับตนเอง

ข้อ 9 ไม่ติดตามถ่ายภาพหรือสัมภาษณ์หากแหล่งข่าวหรือคนรอบข้างแหล่งข่าวไม่ประสงค์หรือไม่เต็มใจให้ติดตามทำข่าว เนื่องจากการคุกคามแหล่งข่าว ซึ่งไม่เป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชน

ข้อ 10 ไม่นำเสนอเนื้อหาข่าวที่บั่นทอนสภาพจิตใจแหล่งข่าวให้เกิดความรู้สึกว่าตนโดนดูถูก ด้อยค่า ไร้อำนาจ ซึ่งไม่เป็นการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รั้งมั่วระวาง การแสดงออกและการใช้คำเรียกแหล่งข่าว โดยเฉพาะคำเรียกสะท้อนลักษณะเพศสภาพหรือร่างกาย เช่น สาวทอม เกย์เฒ่า ตูดโหด เป็นต้น

ข้อ 11 ไม่นำเสนอภาพข่าวที่ส่งผลกระทบต่อผู้ตกเป็นข่าวซ้ำ ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการซ้ำเติมผู้ตกเป็นข่าว หรือการปลุกฝังความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นในสังคม เช่น ภาพผู้ร่วมทำร้ายผู้ต้องหาภาพที่กระทบต่อจิตใจผู้ตกเป็นข่าว เป็นต้น หากข่าวใดถูกนำเสนอซ้ำหลายรายการ หรือนำเสนอความถี่หนา ควรพิจารณาตัดทอนภาพช่วงที่แสดงความรุนแรงออก หรือค่อย ๆ ลดการนำเสนอภาพเหตุการณ์เดิม แล้วแทนที่ด้วยภาพความคืบหน้าสถานการณ์ เป็นต้น

ข้อ 12 ไม่นำเสนอข่าวด้วยความเร็วอารมณ์ ใช้ภาพความรุนแรงน่าหวาดเสียว เช่น กรณีการถ่ายทอดสดเหตุการณ์จับตัวประกัน หากเกิดความรุนแรงถึงชีวิตภาพนั้น จะถูกเผยแพร่ไปยังผู้ชมทันที กรณีที่มีการตัดต่อก่อนออกอากาศควรผ่านการเซ็นเซอร์หรือเลือกภาพจากมุมกล้องที่ไม่เห็นเหตุการณ์นั้นๆ โดยตรง เป็นต้น

ข้อ 13 ไม่ตัดต่อภาพและเสียงเพื่อบิดเบือนความจริง หรือตัดต่อภาพและเสียงจนทำให้เข้าใจความหมายผิดเพี้ยนไปจากความจริง

ข้อ 14 ไม่ควรเปิดเผยตัวตนหรือข้อมูลของแหล่งข่าว และไม่บันทึกภาพหรือเสียง (Off the Record) หากไม่ได้รับความยินยอมจากแหล่งข่าว เนื่องจากต้องคำนึงถึงชื่อเสียงหรือความปลอดภัยของแหล่งข่าว

ข้อ 15 ไม่ควรมีโฆษณาแฝงทุกรูปแบบหรือนำเสนอข่าวในเชิงธุรกิจเพื่อขายสินค้าหรือบริการต่าง ๆ เช่น การเชิญชวนส่งข้อความแสดงความคิดเห็นผ่านระบบข้อความที่ผู้ส่งต้องเสียค่าใช้จ่าย บริการ การพูดประชาสัมพันธ์สินค้าหรือบริการตามเงื่อนไขของเจ้าของสินค้า การมีผู้สนับสนุนในรูปแบบแผ่นป้าย แก้วน้ำ คอมพิวเตอร์พกพา กราฟิก เป็นต้น

ข้อ 16 ไม่ควรนำเสนอเนื้อหาข่าวในลักษณะที่อาจนำไปสู่พฤติกรรมเลียนแบบในเชิงลบ เช่น การฆ่าตัวตาย การก่ออาชญากรรม เป็นต้น

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ข้อควรทำและข้อไม่ควรทำในรายการข่าวในแนวปฏิบัติด้านจริยธรรมนี้จะเน้นให้สื่อมวลชนในกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์เน้นการนำเสนอข่าวด้วยข้อมูลที่ถูกต้องโดยตรวจสอบและกลั่นกรองอย่างรอบคอบก่อนเผยแพร่สู่สาธารณชน นำเสนอข่าวด้วยความเป็นธรรม โดยวางตนเป็นกลางต่อทุกกรณี คำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน โดยให้เกียรติแหล่งข่าว เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ระมัดระวังการนำเสนอภาพและเสียงที่ไม่เหมาะสม และให้ความสำคัญกับการนำเสนอข่าวเพื่อคนพิการตลอดจนข่าวท้องถิ่น

อภิปรายผล

ข้อมูลที่ได้รับจากผลการวิจัยและการทบทวนแนวคิดทฤษฎีเบื้องต้น พบว่า มีประเด็นน่าสนใจที่ควรนำมาอภิปรายผล ได้แก่ ประเด็นการกำกับดูแลตัวเองทางจริยธรรมของนักข่าวในยุคสื่อหลอมรวม

ในยุคสื่อหลอมรวมที่ข่าวสารเผยแพร่พร้อมกันหลายสื่ออย่างรวดเร็ว ประเด็นทางด้านจริยธรรมที่มาพร้อมกับยุคสื่อหลอมรวม อาทิ การนำภาพของผู้อื่นมาใช้ และ/หรือ ตัดต่อ การแบ่งปันเรื่องที่หมิ่น ละเมิด การโพสต์เรื่องราวที่เกี่ยวกับความมั่นคง

ลามกอนาจาร หรือกรณีการนำเสนอรายการย้อนหลังผ่านทางช่องทางอื่น ๆ ควรมี การเซ็นเซอร์หรือควบคุมเช่นเดียวกับการนำเสนอผ่านทางช่องหลัก ตลอดจนเมื่อต้องมี ช่องทางการสื่อสารหลายช่องทาง มีการหลอมรวมสื่อ สื่อมวลชนจึงพึงระวังและต้อง ปรับตัวในการรายงานข่าวและนำเสนอข้อมูลข่าวสารต่างๆ (Suwanpong, 2014) และ จะต้องมีการจริยธรรมในการรายงานข่าว

สำหรับจริยธรรมในการรายงานข่าวที่ผู้เข้าร่วมกระบวนการวิจัยครั้งนี้ให้ความสำคัญ มากจะเป็นเรื่องของการคำนึงถึงความหมายที่แฝงมากับคำ การระมัดระวังไม่รายงานข้อมูล ที่ยังไม่ทราบแหล่งที่มาอย่างชัดเจน การไม่รับของขวัญ ของกำนัล หรือสินน้ำใจจาก แหล่งข่าว รวมทั้งไม่ควรสนิทสนมกับแหล่งข่าวจนอาจมีผลกระทบต่อการทำงานตาม หน้าที่สื่อมวลชนที่ดี อาจเทียบเคียงได้กับหลักจริยธรรมของนักข่าวที่ร่างขึ้นโดยหน่วยงาน National Union of Journalists (NUJ) ตัวอย่างเช่น นักข่าวจะต้องคำนึงถึงแหล่งข่าว ต้องให้ความเคารพและมีความรับผิดชอบต่อแหล่งข่าว เนื่องจากเป็นผู้ให้ข้อมูลข่าวสาร ดังนั้น จึงจำเป็นต้องปกป้องแหล่งข่าวจากอันตรายที่อาจเกิดขึ้นได้ หรือจะต้องมีการ ตรวจสอบข้อเท็จจริงและหมั่นตรวจสอบข้อเท็จจริงอยู่เสมอ โดยผู้รับสารต้องได้รับข้อมูลที่ เป็นความจริง ผ่านการคัดกรองจากนักข่าวมาแล้วอย่างถี่ถ้วนเท่านั้น เป็นต้น (Office of the NBTC, 2012)

ความจำเป็นในการระมัดระวังและปรับตัวในการรายงานข่าวและนำเสนอข้อมูล ข่าวสารต่าง ๆ เนื่องจากรูปแบบการนำเสนอในช่องทางหนึ่งอาจอยู่ในกรอบจรรยาบรรณ วิชาชีพหนึ่งแต่มื่อนำไปเผยแพร่ในอีกช่องทางหนึ่งก็อาจเป็นไปได้ที่จะผิดกรอบจรรยาบรรณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเผยแพร่ซ้ำภาพข่าวที่มีลิขสิทธิ์ผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ หรือ การละเมิดสิทธิส่วนบุคคลของผู้ที่ตกเป็นข่าวด้วยการปล่อยคลิปวิดีโอที่เปิดเผยใบหน้า ของผู้ที่ตกเป็นข่าว ดังนั้นแม้ว่าจริยธรรมสื่อในยุคที่มีการหลอมรวมยังไม่สามารถบอกได้ ว่าสิ่งใดถูกหรือผิดอย่างชัดเจน แต่สื่อมวลชนในยุคหลอมรวมสื่อต้องมีความรู้ด้านกฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารในแต่ละช่องทางการสื่อสารด้วย เพราะการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ผ่านช่องทางต่าง ๆ มีกฎหมายคุ้มครองแตกต่างกัน (Chantrawatanakul & Permpool, 2014)

ทั้งนี้ แนวปฏิบัติด้านจริยธรรมในยุคสื่อหลอมรวมที่สื่อมวลชนควรใช้เพื่อกำกับดูแล ตัวเอง เพื่อมิให้เกิดปัญหาในเรื่องของการละเมิดจริยธรรมขึ้นในด้านของรายการข่าว คือ การนำเสนอข้อเท็จจริง สมดุล ความเป็นกาวีสัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเคารพศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ เนื่องจากสื่อมวลชนยังคงมีพลังในการบ่มเพาะอคติ ค่านิยม หรือการให้ คุณค่าในเรื่องต่าง ๆ และให้ความสำคัญกับประเด็นเกี่ยวกับการกำกับดูแลเนื้อหาที่ กสทช.

มุ่งให้ความสำคัญเป็นพิเศษ ได้แก่ เนื้อหาที่ก่อให้เกิดความเกลียดชัง (Hate Speech) และหลักความเป็นกลาง (Impartiality) (Manakit, 2013) หากสื่อมวลชนมีความตระหนักและให้ความสำคัญในการกำกับดูแลตัวเองแล้วนั้น ก็จะทำให้คนในสังคมได้รับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง อีกทั้งได้พัฒนา ขอบข่ายมาตรฐานทางวิชาชีพ และความยั่งยืนของวิชาชีพได้ในทางตรงข้ามถ้าหากเสนอเนื้อหาที่ไม่สร้างสรรค์ก็อาจเกิดผลกระทบในทางลบและอาจเกิดปัญหาหลากหลายในวงกว้างได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไปผู้ประกอบการสื่อควรตระหนักถึงจริยธรรมและจรรยาบรรณสื่อโดยใช้แนวทางปฏิบัตินี้ในการกำกับดูแลตนเอง และภาคประชาสังคม/ภาคประชาชนควรใช้แนวทางปฏิบัตินี้ในการเป็นคู่มือในการตรวจสอบสื่อในลักษณะของการส่งเสริมการรู้เท่าทันสื่อและการตรวจสอบสื่อ
2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาในประเด็นจริยธรรมสื่อใหม่ในยุคหลอมรวมเทคโนโลยี เนื่องจากผู้ผลิตเนื้อหาในสื่อใหม่นี้จะเป็นประชาชนทั่วไปไม่ใช่เฉพาะผู้ประกอบการสื่อเท่านั้น ดังนั้น ประเด็นด้านจริยธรรมในการกำกับดูแลตัวเองจึงเป็นเรื่องสำคัญ

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (สำนักงาน กสทช.) โดยสำนักส่งเสริมการแข่งขันและกำกับดูแลกันเอง (สส.) ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณการดำเนินงานไว้ ณ ที่นี้ด้วย

References

- Chantrawatanakul, S. D. & Permpool, C. (2014). **Principles of convergence journalism.**
Bangkok : Thai Journalist Association. (in Thai)
- Chudrakul, S. K. (2014). Information seeking with four screen in media convergence.
Journal of Management Science Chiangrai Rajabhat University Science.
9(2). 141-156. (in Thai)
- Manakit, P. (2013). A regulation policy on media content supervision under NBTC.
Isra Media Review. 2(4). 73-85. (in Thai)
- Office of the NBTC. (2012). Ethical and regulatory handbook. bangkok : NBTC.
- Roonkaseam, N. et al. (2017). Developing a Code of Ethics and Practices for Media
In broadcasting and television. Bangkok : PNRU. (in Thai)
- Sueroj, K. (2011). Media ethics and code of ethics. In principle of radio and television.
Bangkok : **Thammasat University Press.** (in Thai)
- Suwanpong, B. (2014). The convergence media code of ethics. In an ethics for young
journalists seminar held by NBCT & Communication Arts Program, Phranakhon
Rajabhat University. (in Thai)
- Treelayapewat, M. (2014). The code of ethics for young journalists. In an ethics
for young journalists seminar held by NBCT & Communication Arts Program,
Phranakhon Rajabhat University. (in Thai)